

**RAOUL
WALLENBERG
INSTITUTE**

OF HUMAN RIGHTS AND HUMANITARIAN LAW

**Toplumsal
Cinsiyet Duyarlı
Araştırma**
Araştırmacılar İçin
Rehber

RESEARCH
WORLDWIDE
ISTANBUL

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma

Araştırmacılar İçin Rehber

İçindekiler

- 4 Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma Neden Önemlidir?
- 4 Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma Nedir?
- 5 Neden Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bir Araştırma Perspektifine İhtiyacımız Var?
- 7 Araştırmalarda Toplumsal Cinsiyeti Görmezden Gelme ve Toplumsal Cinsiyet Yanlılığı Nasıl Ortaya Çıkar?
  - 7 *Toplumsal Cinsiyeti Görmezden Gelme*
  - 7 *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*
  - 10 *Toplumsal Cinsiyet Yanlı Araştırma (Gender Bias)*
  - 12 *Araştırmalarda Toplumsal Cinsiyet Yanlılığına İlişkin Örnekler*
- 14 Araştırma Süreçlerinde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı
  - 17 *Araştırma Fikri – Araştırma Konusunun ve Hedeflerinin Seçilmesi*
    - a. Araştırma konusu
    - b. Ekip kurma
  - 19 *Araştırma Önerisi – Soruların, Hipotezin ve Yöntemin Kurgulanması*
    - c. Araştırma Sorularının ve Kavramsal Çerçevenin Belirlenmesi
    - d. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi
  - 24 *Araştırmanın Yürütülmesi*
    - e. Veri Toplama ve Veri Analizi
  - 25 *Raporlama ve Yaygınlaştırma*
    - f. Raporlama
    - g. Yaygınlaştırma
- 28 Kaynakça

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma Neden Önemlidir?

Cinsiyet ilişkileri, insan hakları alanındaki tüm araştırmalarda o konuyu çevreleyen ve şekillendiren önemli eksenlerden biridir. Araştırma konusu ne olursa olsun; cinsiyet normları, cinsiyet dinamikleri, cinsiyete dayalı iktidar ilişkileri araştırma konusu ile iç içe geçiyor. Dolayısıyla, dünyayı ve araştırma yaptığımız alanları daha iyi anlayabilmek ve açıklayabilmek için toplumsal cinsiyet kavramına ihtiyaç duyarız. Bu rehberde, bir araştırmayı tasarlarırken ve yürütürken toplumsal cinsiyetin nasıl dikkate alınabileceği ile ilgili öneriler yer alıyor.

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma Nedir?

Toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma bir araştırmacının kadınlarla ilgili olması ve/veya toplumsal cinsiyet ilişkileri ile ilgili olması anlamına gelmemektedir. Bir araştırmacının toplumsal cinsiyet duyarlı olması, araştırma sürecinin her bir aşamasında toplumsal cinsiyetin sistematik olarak araştırma süreçlerine dahil edilmesi demektir. Yani araştırma fikrinin oluşmasından, sonuçların paylaşılmasına kadar her aşamada toplumsal cinsiyetin düşünülmesi ve toplumsal cinsiyete ilişkin bazı soruların yanıtlanması anlamına gelmektedir. Her aşamada kadınlar ve erkeklerin deneyimleri bakış açıları arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların dikkate alınması ve her birine eşit değer verilmesi, göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Neden Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bir Araştırma Perspektifine İhtiyacımız Var?

- Araştırmalarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı, “olsa iyi olur” türünden ekstra bir katkı değil, bilimsel araştırmalarda toplumsal cinsiyet yanlılığın ve toplumsal cinsiyeti görmezden gelmenin önlenmesi için aslı bir bilimsel ilke, metodolojik bir ihtiyaçtır.
- Toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma, spesifik ihtiyaçlar ve farklılıkların ortaya konulmasını sağlayarak daha nitelikli araştırma sonuçlarının elde edilmesini sağlar.
- Aynı zamanda, nüanslı yaklaşım sayesinde bilimsel sorsullara daha uygun tanımlamalar geliştirilmesi, daha geniş grupların ihtiyaçlarının karşılanması ve disiplinlerin sınırlarının genişletilmesini sağlar.
- Toplumsal cinsiyet duyarlı bir araştırma metodolojisi katılımcıdır ve özellikle kadınların ve tüm insanların güçlendirilmesine önemli katkılar yapar (Decataldo ve Ruspini, 2016: 407). Örneğin; toplumsal cinsiyet duyarlılığı, AB fonlamalı tüm araştırmalar için aranan koşullardan biridir. 7. Çerçeve Programı bilimsel araştırmalarda bilim kadınlarının katılımının artması ve tüm araştırma alanlarına toplumsal cinsiyet boyutunun araştırma içeriğine entegre edilmesi yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesine büyük bir önem vermektedir.
- Bir araştırmanın toplumsal cinsiyet duyarlı olması doğrudan kadınlarla, erkeklerle, toplumsal cinsiyet ilişkileri ile ilgili olması gerekmez. Toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma sadece sosyal bilimlere ilgilendiren bir bilimsel ilke değil; hukuk, beşerî bilimler, doğa bilimleri, yaşam bilimleri, uygulamalı bilimler ve tüm BTMM alanları (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) ile ilgilidir. Bu nedenle yalnızca sosyal bilimler alanında değil, tüm bilim dalları ve araştırma alanlarında toplumsal cinsiyet duyarlı perspektiflerin yaygınlaştırılması ihtiyacı vardır.

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bir Perspektifin Yarattığı Dönüşümlere İnsan Hakları Hukuku Alanından Bir Örnek:

Toplumsal cinsiyet duyarlı bir perspektif uluslararası insan hakları hukuku alanındaki toplumsal cinsiyeti görmezden gelmenin ve yanlılığın kabul edilmesine yol açmış ve alanda dönüşümler yaratmıştır.

İnsan hakları kavramı bireylerin temel haklarının devlet tarafından ihlal edilmesi karşısında geliştirilmiş bir kavramdır; beden, kişisel yaşam alanının, düşüncenin dokunulmazlığı, kişinin emeğine karşılıksız el koyamama gibi ilkeleri içerir. Kadınların cinsiyet temelli insan hakları ihlallerinin yaygınlığına rağmen insan hakları hukuku alanında kadının insan hakları ihlalleri uzunca bir süre görünmez kalmıştır. Çünkü insan hakları alanında devletin hanelerin içerisi gibi özel alanda gerçekleşen ihlallerden sorumlu olmadığı yönünde yaygın bir algı bulunmaktadır (Callamard, 1999:10). Bu algıya göre devlet yalnızca kamusal alanda gerçekleşen hak ihlallerinden sorumlu tutulabilir. Kamusal alan ise genellikle erkek yoğun bir alandır. Feminist kuram, modern siyasal kuramın kamusal-özel tanımlamasına yönelik temel bir eleştiri getirmektedir. Özel ve kültürel alandaki hak ihlallerinin devletin sorumluluğu dışında tanımlanması kadına yönelik şiddet ya da bazı toplumlarda kadın sünneti gibi temel hak ihlallerinin işkence ve kötü muamele yasağı alanı dışında görülmesine yol açmıştır. Evlilik, özel hukuk çerçevesinde karşılıklı 'rıza'ya dayalı bir anlaşma olduğundan 'kamu' tanımı ve dolayısıyla 'siyasal düzenleme' dışında kalır ve 'hak' kavramı ile tartışılmaz bir alan haline gelir. Yani, bütün dünyada en yaygın cinsiyet temelli iktidar mekanizması olan aile içi/cinsiyet temelli şiddet, uzun süre sadece psikolojinin 'davranış bozuklukları' gibi bir alanına hapsedilmiş ve 'görünmez' nitelikteki cinsiyete dayalı toplumsal olgulardan biri olarak varlığını sürdürmüştür.

İnsan haklarının dar bir biçimde yalnızca devletin bireylerin kişisel ve siyasal özgürlüklerini kısıtlaması olarak tanımlanması, kadınlara yönelik insan hakları ihlallerinin görünmezliğine yol açmaktadır (Bunch, 1990). Toplumsal cinsiyet duyarlı perspektif, insan haklarının tanım ve alanını genişletmiştir. Kadınların da cinsiyet temelli insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları gerçeği, hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji alanlarını sorgulayan disiplinlerarası toplumsal cinsiyet duyarlı çabalarının ortaya çıkışı ile tanımlanmış ve araştırılmıştır. İnsan haklarının toplumsal cinsiyet duyarlı bir perspektiften ele alınması insan hakları ve hukuk alanında dönüşümlere yol açarken, daha kapsayıcı koruma mekanizmalarının oluşturulması yönünde bir tazyik yaratmıştır.

Araştırmalarda Toplumsal Cinsiyeti Görmezden Gelme ve Toplumsal Cinsiyet Yanlılığı Nasıl Ortaya Çıkar?

Toplumsal Cinsiyeti Görmezden Gelme

Toplumsal cinsiyeti görmeyen bir araştırma, toplumsal cinsiyeti göz önünde bulundurmayan, dikkate almayan ve toplumsal cinsiyeti ihmal eden araştırmadır. Bu tür araştırmalarda çoğunlukla araştırma sorusunun ve analizin toplumsal cinsiyet ile ilişkisi olmadığı ve/veya araştırmannın insanlar ile ilgili olmadığı varsayımıyla konunun toplumsal cinsiyet ile yönleri göz önüne alınmaz.

Toplumsal cinsiyeti görmezden gelme, cinsiyet farklılıklarının uygun bir şekilde dikkate alınmamasından kaynaklanan çarpıklıklar anlamına gelen toplumsal cinsiyet yanlılığına yol açar. Bu çarpıklıklar yalnızca araştırma sürecini değil, araştırmannın geçerliliğini de etkileyebilir. Araştırma tasarımı bağlamında toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma toplumsal cinsiyetin akademik/bilimsel bilgiye nasıl entegre edileceği, toplumsal cinsiyetin sistematik bir şekilde bilginin gelişmesinde dikkate alınıp alınmadığı ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma, bilimsel sorunsalların daha bütünsel tanımlamalarının yapılması, daha nitelikli ve isabetli sonuçlara ulaşılması açısından da önemlidir.

Toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma toplumsal cinsiyet duyarlı veri üretir. Bir araştırma toplumsal cinsiyeti görmezden geldiğinde, araştırma konusunun önemli bazı yönleri kayıt altına alınmamış ve öngörülemeyen olduğundan yanlış yorumlanabilir (Leduc, 2009). Bu nedenle toplumsal cinsiyet istatistiklerine duyulan ihtiyaç artmıştır.

Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri

Toplumsal cinsiyet istatistikleri, hayatın tüm alanlarında kadın ve erkeklerin durumlarındaki eşitsizlikleri ve farklılıkları yansıtan istatistiklerdir (UN, 2006). Toplumsal cinsi-

yet istatistiklerinin ilginç bir yönü vardır. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin gelişmesi bir yandan yeni alanlarda veri toplanmasına yol açarken bir yandan da sosyal araştırmalara toplumsal cinsiyet boyutu eklenmesine yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri özel ihtiyaçları, fırsatları ve topluma katkıları da dahil olmak üzere erkek ve kadınların yaşamlarındaki her türlü yön ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olmalıdır. (Decataldo ve Ruspini, 2016: 407-8). Bu aslında güç ilişkilerinin yaşamın tüm alanlarında görünür kılınması anlamına gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri cinsiyete dayalı olarak toplanan veriden çok daha fazlasıdır. Cinsiyete dayalı istatistik temelde kadınlar ve erkekler için ayrı olarak toplanan ve tablolanan veri anlamına gelmektedir. Verileri cinsiyete göre ayırtmak veri toplama araçlarının toplumsal cinsiyet rolleri, ilişkileri ve eşitsizliklerini yansıtacağına garantisizdir (UN, 2001).

Araştırmacılara hayatın tüm alanlarında toplumsal cinsiyet durumunu değerlendirmek; toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kültürel, sosyal ve ekonomik bağlantılarını ve zaman içerisindeki dinamiklerini anlamak; kadınların kaynaklara eşitsiz erişiminin etkilerini değerlendirmek için gerekli nicel kanıtlar sağlar (UNSD, 2015). Böylelikle toplumsal cinsiyet istatistikleri toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik gelişmeleri gözlemek için kullanılır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, toplumsal cinsiyet göstergelerinin oluşması ve yerleşmesi için de son derece önemlidir. 1975'ten itibaren her beş yılda bir toplanan BM Dünya Kadın Konferansları'nda kadınların konumlarının iyileştirilmesi için ortak hedefler saptanıp eylem planları yapmanın yanı sıra öncelikle kadınlarla ilgili istatistiklerin sonrasında da ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlanması için toplumsal cinsiyet istatistiklerinin öneminin hükümetlerce kabul edilmesi yönünde bir vurgu gelişmiştir (Decataldo ve Ruspini, 2016: 409). İstatistik üreticileri arasında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet karışıklığı hala görülebilmektedir. Cinsiyet kelime-

si kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklarla ilgili iken toplumsal cinsiyet kadın ve erkek olmakla ilişkilendirilen fırsatlar ve özelliklere, kadınlarla erkekler arasındaki sosyal etkileşim ve ilişkilere dair sosyal olarak inşa edilmiş farklılıklara işaret eder. Bu nedenle toplumsal cinsiyete dayalı ayrılmış veri terimi doğru değildir. Veri, biyolojik cinsiyet temelinde ayrışabilir. Nüfus istatistiklerinde, idari kayıtlarda tutulduğu gibi. Toplumsal cinsiyet istatistikleri de cinsiyete göre ayrıştırılmış verileri göstermekle birlikte buna ek olarak toplumsal cinsiyeti temel bir sınıflandırma kriteri olarak kullanmak yoluyla olgunun analiz edilmesini içerir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri kadınlar ve erkeklerin yaşamlarının tüm yönleri ile ilgili sorular, sorunlar ve meseleleri yansıtır. Her toplumda kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların yaşam döngülerinde etkileri bulunmaktadır. Örneğin; sağlık, eğitim, iş yaşamı, aile yaşamı ve genel refahtaki farklılıklar gibi. Toplumsal cinsiyet istatistiği üretmek, bu farklılıkları ortaya çıkarmak için cinsiyete göre ayrıştırılmış veriyi ve verinin kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet ilişkileri ile ilgili veyahut bir cinsiyeti diğerine göre daha çok etkileyen spesifik konularda veri toplanmasını gerektirir. Ayrıca veri toplamadaki kavram ve tanımlamalar çeşitli kadın ve erkek grupları ve bu grupların spesifik faaliyetlerindeki çeşitliliği sağlayacak şekilde geliştirilmelidir. Bunun yanı sıra kadınların ekonomik faaliyetlerini, kadınlara yönelik şiddeti görünür kılmamak gibi, toplumsal cinsiyet yanlılığı içeren veri toplama tekniklerinden kaçınmayı gerektirir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve önyargıları hesaba katan veri toplama teknikleri geliştirilmelidir. Toplumsal cinsiyet verili bir bağlamda kadın ve erkek olmaya ilişkin beklenen, izin verilen, değerli kılınanın ne olduğuna ilişkindir.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri toplumsal cinsiyet göstergelerinin oluşturulmasının temelidir. Göstergelerin, belirli bir referans noktası ile değişimi ortaya koyan normatif bir doğası vardır. Örneğin; Tarım dışı istihdamdaki kadın işgücü gibi. Kadınların durumunu doğrudan erkeklerin standartları ile doğrudan, kıyaslama aracına ilişkin eleştirel bir konum alma-

dan yapılamaz. Örneğin, ücret eşitsizliklerine ilişkin (kadın ve erkeklere ödenen ortalama ücret farklılığı) hesaplamayı ele alalım. Bu hesaplamada tam zamanlı çalışanların gelirini temel almak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koymak için yetersiz bir kriterdir. Çünkü kadın çalışanların, erkeklere daha yakın ücret alan daha küçük bir bölümünü temel alır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet duyarlı istatistik ve gösterge üretmek kavramların, tanımlamaların, sınıflamaların ve araçların değişmesini gerektirir. Örneğin, ILO'nun OECD Gender Data Portal'ı eğitim, istihdam, girişimcilik, sağlık ve kalkınma alanında toplumsal cinsiyet göstergeleri içerir. GDI, Gender-related Development Index, Human Development Index göstergeleri paralelinde şekillendirilmiştir. BM Kalkınma Programının geliştirdiği Gender Empowerment Measure (GEM) ya da Dünya Ekonomik Forumu'nun geliştirdiği Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi bu türden göstergelerdir.

Toplumsal Cinsiyet Yanlı Araştırma (Gender Bias)

Örneklem seçiminde toplumsal cinsiyet dengesinin olmasından, verinin yorumlanması, araştırma sonuçlarının etkilerinin değerlendirilmesine; araştırma projesinin önemi-ne ilişkin verilen kararlardan, yüksek kalitede bir araştırma yürütme kabiliyetine ilişkin cinsiyetler arasında farklı algılara kadar türlü şekillerde karşımıza çıkabilir. Araştırmalarda toplumsal cinsiyet yanlılığı araştırmacının kadın-erkek ilişkileri ile ilgili olarak kendi varsayım ve beklentileri nedeniyle getirdiği bir yanlılık ve/veya çalışma yaptığı alanda ve toplumda var olan yanlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu yanlılık temelde eril merkezlilik/eril yanlılığın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Androsentrik bakış, bilim alanında toplumsal cinsiyet yanlı sonuçlar üretilmesine neden olmaktadır. Eril yanlılık yalnızca araştırmacının erkek olmasından ya da bilgi kaynaklarının yalnızca veya çoğunlukla erkekler olmasından değil, kendi disiplinlerindeki kavramsal ve analitik yetersizliklerden de kaynaklanmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet duyarlı araştırma, disiplin ve araştırma alanındaki eril normu sorgulamak durumundadır.

Bir araştırmanın toplumsal cinsiyet yanlı olması temelde iki farklı şekilde olabilir:

- 1.Toplumsal cinsiyet farklılıklarını dikkate almama ya da olduğundan küçük görme yani *beta yanlılık*
- 2.Toplumsal cinsiyet farklılıklarını olduğundan fazla görme, kadın ve erkek alanlarını ayırıştırma yani *alfa yanlılık*.

Beta yanlılık yani yanlılığın ilk biçimi, araştırma sorusu ile bağlantılı olarak kadın ve erkekler arasındaki farklılıkları hesaba katmamak, göz ardı etmek şeklinde gerçekleşebilir. Örneğin; sağlık alanındaki araştırmalarda kadın ve erkeklerin sağlık durumlarını ve risklerini öyle olmadığı halde farksız olduklarını varsaymak bu tür bir ön yargıdır. Klinik araştırmaların çoğunda araştırmalar erkekler üzerinde gerçekleştirilirken sonuçlar kadınlara da genellenir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları görmezden gelinir.

Burada hem cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet farklılıklarının araştırma sürecine dahil edilmesinden söz ediyoruz. Yaşam bilimleri alanından verdiğimiz örneklerle devam edersek, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet farklılıklarını önleyici, teşhis edici ve tedavi edici tüm süreçlerde etkisinin test edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın en erken safhalarından itibaren bu farklılıkları analize dahil etmek çok önemlidir.¹ Öncelikle kadınlar üzerinde de araştırmalar yapılması, analiz süreçlerinde cinsiyetin bir değişken olarak kullanılması gerekmektedir. Cinsiyet dışında toplumsal cinsiyetin de analize dahil edilmesi gerekir. Kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların büyük bir bölümü toplumsal cinsiyetlenmiş farklılıklardır. Bu anlamda aslında kadın erkek farklılıklarının toplumsal cinsiyetlenmiş farklılıklar olarak da görülmesi gerekmektedir.

---

1 <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2015/apr/30/fda-clinical-trials-gender-gap-epa-nih-institute-of-medicine-cardiovascular-disease>

İkinci biçimi ise kadın ve erkekler arasındaki benzerlikleri farklılık olarak kabul etmek, öyle olmadığı halde farklılıkları aşırı vurgulamak şeklinde olabilir. Farklılıkları olduğundan fazla gösterme yanlılığına **alfa yanlılık** denir. Örneğin; psikanalitik teoride, erkeklik ve erkek anatomisinin veri olarak alınması. Bunun sonucunda kadın ve erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik-determinist bir şekilde açıklanmakta ve doğallaştırılmaktadır. Oysa kadın ve erkekler arasındaki farklılıklardan değil de toplumsal cinsiyetlenmiş farklılıklardan söz etmek gereklidir.

Araştırmalarda Toplumsal Cinsiyet Yanlılığına İlişkin Örnekler:

- Kalp krizi ile ilgili çalışmalarda kadınların kalp krizinden ölüm oranlarının erkeklere oranla çok daha yüksek olmasına rağmen kalp krizinin daha çok erkeklerde görülen bir rahatsızlık olarak tanınması, ana akım çalışmalarda toplumsal cinsiyet farklılıklarının analize dahil edilmemesi beta yanlılığına örnek verilebilir.² Erkeklerle yapılan araştırmaların kadınlara genellenmesine rağmen, rahatsızlığın kadınlarda çok farklı seyir ve belirtileri olması, kalp-damar tıkanıklarının kadınlarda teşhisinin daha farklı ve incelikli metodlar gerektirmesine rağmen kardiyovasküler testlerin erkekleri norm alarak yapılması bu tip bir metodolojik önyargıya örnektir. Kadınlardaki ölüm oranlarının yüksekliğinin hastalığın belirtilerinin saptanmasından, kardiyovasküler testlere, teşhis koyma ve tedavi safhasına kadar toplumsal cinsiyetlenmiş farklılıklarla araştırılması gerekmektedir. Medikal araştırmalarda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet farklılıklarını dikkate almak, daha uygun ve kişiselleştirilmiş tedaviler oluşturmak açısından çok önemlidir.
- Göç alanında da uzunca bir dönem araştırmalar göçmen erkeklerce yürütülürken sonuçlar göçmen kadınlara da genelleştirilmiş, kadınların göç sürecindeki koşulları, deneyimleri ve farklı göçmen kadın deneyimleri ve toplumsal cinsiyet asimetrisi görünmez kılınmıştır (Lutz, 2010). Özellikle misafir işçilik rejimlerinin geleneksel "aile birleşimi" temelli göç şemalarında kadınların göçü "ikincil" ve "bağımlı" göç olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle de göçmen kadınların iş piyasası, siyasal katılım ve yurttaşlık gibi konularda katkıları ihmal edilmiştir.

2 Bkz. <https://robbreport.com/lifestyle/health-wellness/understanding-role-gender-treating-disease-228997/>

- Girişimcilik literatürüne ilişkin ana akım çalışmalarda toplumsal cinsiyet yanlılığı ve androsentrik yaklaşım eleştirilmektedir. Girişimcilik literatüründe başlangıçta çalışmaların ağırlıklı olarak erkeklerle yapılması, girişimcilik özelliklerinin eril norma dayanarak tanımlanması yaygın bir eğilim olmuştur (Beta Yanlılık). Kadın girişimcileri araştırma örneklemine katan çalışmalarda da ağırlıklı olarak cinsiyetin yalnızca bir değişken olarak ele alınması ancak girişimciliğe ilişkin temel kavramsal ve analitik çerçevedeki erkek merkezliliğin korunması nedeni ile kadın ve erkek girişimciler arasındaki toplumsal cinsiyet farklılıklarını ve ayrımcılığın yeniden üretildiği görülmektedir. Girişimciliğe ilişkin eril insan anket sorularına dönüştürülerek kadınlarla araştırma yapılmakta böylece kadınlarla erkekler arasında farklılık olarak ortaya konan sonuçlar toplumsal cinsiyet yanlı bir şekilde ortaya konmaktadır. Kadınlar ve girişimcilik olarak adlandırabileceğimiz bu literatürde, kadınların girişimci olarak “yetersizlik” ve “eksikliklerinin” cinsiyet farklılıkları olarak ortaya konulduğu görülmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların olduğundan fazla gösterilerek doğallaştırılması da alfa yanlılık örneği olarak görülebilir. Farklardan hareket eden yaklaşımların bir diğer versiyonu ise kadın girişimcilerin “ilişkisellik”, “bakım” gibi farklı özelliklerinin ön plana çıkarılmasıdır. Toplumsal cinsiyeti görmezden gelme, erkek merkezlilik, beta yanlılık ve alfa yanlılık birbirini tetiklemekte ve toplumsal cinsiyet yanlı bilgi birikim sürecini doğurmaktadır.
- Psikanalitik yaklaşımda Freud’un cinsiyet gelişimi ve kadın cinselliği ile ilgili çalışmaları ve kadınları “eksiklik” ile tanımlayan psikanalitik çerçevesi tipik bir alfa önyargı olarak görülmektedir. Freud, kız çocuklarının oğlan çocukları ile yaşadığı ölçüde oedipal çatışmayı yaşamadıkları, oğlanların kendilerini babalarıyla özdeşleştikleri ölçüde anneleri ile özdeşleşmedikleri bu nedenle de süpergolarının zayıf olduğu nu ileri sürmektedir. Psikanalizin bu Freudyen kökleri toplumsal cinsiyet yanlılığı nedeniyle eleştirilmiştir. Çünkü teori nihayetine erkeklerin neden egemen olma, kadınların ise neden bakım alanına eğilimli olduklarını anatomik bir kader ile açıklamaktadır.
- Yine psikoloji alanından tipik bir örnek, Kohlberg’in ahlaki gelişim teorisidir. Beta toplumsal cinsiyet yanlılığı, araştırmaların yalnızca erkeklerle yürütülüp, sonuçların kadınlara da genellenmesi biçiminde olabilmektedir. Kohlberg, yalnızca 10-16 yaş arasındaki oğlanlarla çalışarak teorisini inşa etmiştir. Bu, aynı zamanda androsentrik bir araştırma yaklaşımına da işaret etmektedir.

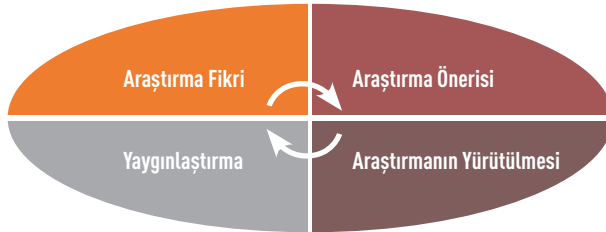
Araştırma Süreçlerinde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma Süreçleri

Araştırmada toplumsal cinsiyet duyarlılığı...

- Toplumsal cinsiyeti araştırmanın temel analitik ve açıklayıcı değişkenlerinden biri olarak ele almak,
- Cinsiyet ilişkilerinin araştırma konusu ile nasıl iç içe geçtiğini ve ele alınan konuyu nasıl şekillendirdiğini incelemek,
- Araştırmanın her aşamasında cinsiyet ilişkilerini, normlarını ve cinsiyet temelli eşitsizlikleri dikkate almak,
- Araştırma süresince hem araştırma nesnelерinin hem de araştırmacıların cinsiyete göre farklılaşan sorunları, ihtiyaçları ve deneyimleri olabileceğini dikkate almak demektir.

Araştırma, araştırmacıların konuları gözlemledikleri, rasyonel hale getirdikleri ve doğrulama yaptıkları tekrarlı ve döngüsel bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu döngüsellik, araştırmayı başlatan soru ya da bilinmezin türüne bağlı olarak tümevarımlı ya da tümdengelimli olabilir. Örneğin, Şekil 1’de araştırma sürecinin gerçekleştiği dört geniş kategoriyi gösterilmektedir. Bu, aşamaları, tekil projeleri için araştırmacıların ihtiyaçlarına uyacak şekilde düzenlenebilecek ya da değiştirilebilecek geniş bir yol haritası olarak değerlendirilebilir.

Şekil 1. Araştırma Sürecine Genel Bakış

Bu süreçte araştırmacı ilk olarak problemini tanımlar. Araştırma sorunsalının tanımlanması, araştırma sorularını ya da bilinmezi ele almasını kolaylaştıracak sorun alanındaki boşlukları ve ilgili tüm kavramsal ve analitik çerçeveleri belirlemek ve mevcut bilgi düzeyini ortaya koymak için konu hakkında halihazırda bilinenleri araştırarak araştırma fikrini geliştirir.

Ardından, araştırmacı -gerektiğinde- söz konusu soru ile ilgili uzmanlık ve becerileri bulunan bir araştırma ekibini toplar ve araştırılan mesele ile ilgili hipotezleri belirlemek için araştırma sorularını daha da geliştirir.

Bununla birlikte, araştırma sorularını ele almak için en uygun yöntemin seçilmesi ve araştırmanın kapsadığı hedef kitlenin belirlenmesi, hazırlanacak *araştırma önerisinin* asıl bileşenlerini oluşturur. Kimin çalışacağına, neyin araştırılacağına ve nasıl veri toplanacağına karar verdikten sonra araştırmacılar araştırmayı *yürütmeye* başlar.

Hedef kitlenin küçük bir alt kümesi ile uygulanacak bir pilot çalışma aşaması, araştırma ekibinin gerek araştırmanın tasarımı gerekse araç ve yöntemlerin seçimi ile ilgili potansiyel sorunları belirlemede yararlı olabilir. Pilot aşamada elde edilen geri bildirimler ve yapılan revizyonlar sonrasında araştırmacılar, asıl verinin toplanması ve ardından analiz edilmesiyle süreciyle devam eder.

Nihai aşama olarak, yaygınlaştırma, araştırma çıktılarının araştırma raporu, dergi makalesi, politika önerisi ya da monografi biçiminde hazırlanmasını ve (araştırma konusuna bağlı olarak) bulguların hem bilim çevrelerine hem de toplumun geneline dağıtılmasını içerir. Bu nihai aşama, döngüsel bir akış içinde başka bir araştırma süreci dalgasına yol açacak daha ileri ve kapsamlı bir grup yeni araştırma fikrinin önünü açabilir.

Şekil 2. Araştırmanın Aşamaları

Araştırma Fikri – Araştırma Konusunun ve Hedeflerinin Seçilmesi

Bilimsel araştırmalar nötr değildir. Araştırmacının konumu, ilgi alanları ve değerleri araştırma konusunun seçimini, araştırmacının kimlerle çalışacağını, araştırma perspektifi ve yöntemlerin seçimini etkiler. Araştırmacının sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite ve yaş bakımından konumu dahi, yürüteceği araştırmayı bilginin nasıl analiz edileceğini ve sonuçları nasıl yorumlayacağını etkilemektedir. Hangi bilginin konu ile ilgili olduğuna karar vermek her zaman nesnel bir süreç değildir. Bir araştırmanın nesnellliğini ortaya koyması, araştırmanın kendi yanlılık, tercih, değerleri ve sosyokültürel arka planını ortaya koyması ve sürekli bir biçimde bu faktörlerin araştırma sürecini ve bulgularını etkileyebileceğinin farkında olması gerekir (Leduc, 2009).

a. Araştırma Konusu:

Araştırma konusuna ve hedeflerine karar verirken toplumsal cinsiyeti göz etmek için aşağıdaki sorular üzerine düşünmek yararlı olabilir:

- Toplumsal cinsiyetin araştırma konularınız ile ilgisini analiz ettiniz mi?
- Cinsiyet ilişkileri, normları ve rolleri ve cinsiyet temelli eşitsizlikler, araştırmada ele alınacak konuyu ne şekilde etkiliyor olabilir?
- Ele alınan alanda cinsiyete dayalı ne tür eşitsizlikler ve farklılıklar olabilir?
- Araştırma nesnelere kaynaklara, haklara ve fırsatlara erişiminde veya deneyimlerinde cinsiyete dayalı farklılıklar var mı? Varsa, bunlar araştırma konusunu nasıl etkiliyor olabilir?
- Araştırma konusu toplumsal cinsiyet ilişkileri ve eşitsizliklerinin herhangi bir boyutuna değiniyor mu?

- Araştırma ile üretilecek akademik bilgi, cinsiyetçi normları ve değerleri yeniden üretme riski taşıyor mu? Taşıyor ise, bu nasıl önlenebilir?
- Araştırma ile üretilecek akademik bilginin, cinsiyet eşitliği yönünde bir dönüşüme katkı sunma potansiyeli nasıl yaratılabilir?

b. Ekip Kurma:

Araştırmanın tek kişi tarafından değil, birden fazla kişiden oluşan bir ekip tarafından yürütüldüğü durumlarda, araştırmanın içeriğinin ve üretilen akademik bilginin cinsiyet analizini içermesinin yanı sıra, bilgi üretim sürecinin ve araştırma pratiğinin eşitlikçi şekilde ilerlemesi ve araştırmayı yürüten özneler arasındaki ilişkilerin eşitlikçi şekilde kurgulanması önem kazanıyor. Araştırmanın bir ekip tarafından yürütüldüğü durumlarda şu soruların sorulması faydalı olabilir:

- Araştırma ekibinde, her düzeyde (farklı uzmanlık ve kıdem dereceleri açısından) toplumsal cinsiyet dengesi var mı? Farklı uzmanlık ve kıdem düzeylerinde tek bir cinsiyetin yoğunlaşması gibi bir sorun var mı?
- Araştırma ekibinde kilit/karar verici konumlar açısından toplumsal cinsiyet dengesi var mı?
- Araştırma ekibinde toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşi oluşması potansiyelini engellemek için öngörülen ana tedbirler neler?
- Ekip üyeleri arasında, araştırmanın toplumsal cinsiyeti gözetilen bir şekilde tasarlanması ve yürütülmesi için rehberlik edebilecek, toplumsal cinsiyet alanında uzman ya da birikimli bir araştırmacı var mı?
- Araştırmanın çalışma koşulları (çalışma saatleri, toplantı mekanları, sahanın yürütüleceği mekanlar vs.)

planlanırken tüm cinsiyetler için güvenli, sağlıklı ve verimli bir çalışma ortamı kurmak için nelere dikkat edilmeli, ne tür önlemler alınmalı, ne gibi düzenlemeler yapılmalı?

- Araştırma süreçlerinizde iş yaşam dengesini kurabiliyor musunuz? Siz ya da ekip arkadaşlarınızın iş-yaşam dengesi sağlamakta karşılaştığı güçlükler var mı?

Araştırma Önerisi – Soruların, Hipotezin ve Yöntemin Kurgulanması

Kavramsal çerçevenin belirlenmesinde eril yanlılığı önlemek ve kapsayıcı, toplumsal cinsiyet duyarlı bir çerçeve kurmaya özen göstermek gereklidir. Bununla bağlantılı olarak araştırma sorularının da toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile formüle edilmesi gerekir. Araştırma sorularını ve kavramsal çerçeveyi toplumsal cinsiyet duyarlı hale getirmek için aşağıdaki soruların dikkate alınması yol gösterici olabilir.

c. Araştırma Sorularının ve Kavramsal Çerçevenin Belirlenmesi:

- Araştırma önerilerinizde spesifik olarak toplumsal cinsiyet meselelerinin nasıl ele alınacağına işaret eder misiniz?
- Araştırma alanında odaklanılan konu kadın ve erkekleri farklı şekilde etkiliyor olabilir mi? Kadın ve erkekler ele alınan konu ile nasıl ilişkileniyorlar?
- Kadın ve erkeklerin araştırma alanı ile ilgili deneyimlerinde farklılıklar var ise kavramsal tanımlamalar bu farklılıkları içeriyor mu?
- Literatür taramasında, ele alınan konu ve alanların cinsiyet boyutuna odaklanan kaynaklar incelendi mi? Bu kaynaklar literatür taramasına dahil edildi mi?
- Yalnızca erkeklerle yürütülen araştırmalara dayanarak

yapılan kavramsallaştırmalar, kadınlara da genelleniyor mu? (Örneğin; erkek göçmenlerle yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bulguların “göçmenler” olarak genellenmesi ve kavramsal çerçevelerin bu araştırma sonuçlarına dayandırılması ya da erkek girişimcilerle yapılan çalışmalarla ortaya konan “özelliklerin” “girişimcilik” konusunda genellemeci bir kavramsal çerçeve oluşturması)

- Araştırma soruları ve/veya hipotezi cinsiyetçi varsayımlar taşıyor mu? Taşıyor ise, bu sorular ve hipotez yeniden nasıl formüle edilebilir?
- Araştırma soruları arasına ele alınan konunun cinsiyet boyutunu anlamaya ve açıklamaya yönelik sorular eklenebilir mi?
- Hipotezler, analitik çerçeveler ve modellerin toplumsal cinsiyet rollerine, kültürel değerlere göre oluşturulduğundan nasıl emin olabilirsiniz? Örneğin; aynı alanda kadın ve erkeklerin katkılarına eşit olarak değer verildiğinden emin olun.
- Kadın ve erkeklerin araştırma alanındaki deneyimlerinin çeşitliliğini nasıl gözetirsiniz? Yaş, sınıf, eğitim düzeyi, etnik köken vb. farklılıkları dikkate alıyor musunuz? Örneğin; çalışan kadın deneyimleri dediğinizde beyaz orta sınıf bir kadın deneyimine odaklanıyorsanız, bunu vurgulamak ve kadınların tümü için genellemek gibi.

d. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi:

Toplumsal cinsiyet duyarlı bir araştırma yalnızca araştırma sorularının ve kavramsal çerçevenin belirlenmesinde değil araştırma ve yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi aşamasında da toplumsal cinsiyet duyarlılığı geliştirir. Bu nedenle araştırmada geleneksel yöntemlerin yanı sıra daha katılımcı, kapsayıcı ve hiyerarşik olmayan araçlar geliştirmeye çalışır.

Verinin nasıl ve kimden toplandığı, nasıl analiz edildiği sonuçların niteliğini, orijinallliğini ve değerini etkiler.

Bir araştırmada yöntemin seçilmesi özellikle araştırma hedefleri ve araştırma sorularına bağlıdır. Diğer bir deyişle, araştırma için “uygun” yöntem, araştırmanın hedeflerine ulaşmak için araştırma sorularına en rahat uygulanabilir yöntem olarak tanımlanabilir. Bu açıdan, araştırmacılar belirli sorular için nitel, nicel ya da karma yöntemler tercih edebilir. Bir araştırmada, araştırmaya katılanlardan birincil veri toplama, diğer araştırmalardan ya da diğer yazılı, basılı ya da görsel işitsel kaynaklardan ikincil veri toplama veya bu ikisinin bir birleşimi söz konusu olabilir. Araştırma yöntemini belirlerken aşağıdaki soruları sormak yol gösterici olabilir:

- Araştırma sorularımıza yanıt ararken, araştırma nesneleri arasında cinsiyete dayalı bir farklılık olup olmadığını anlamak için hangi yöntemleri kullanmalıyız?
- Araştırma sorularımıza yanıt ararken, cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliklerinin etkisini anlamak için yöntemlerimizi nasıl çeşitlendirebiliriz?
- Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri toplamak olanaklı mı?
- Araştırma doğrudan ve yalnızca erkekler ve/veya kadınlarla ilgili olmadıkça (örneğin erkek göçü, kadın emeği vb.) cinsiyetlerin dengeli temsiline sağlayabiliyor muyuz?
- Ayrıştırmayı sadece kadın ve erkek olarak iki cinsiyet üzerinden mi yapıyoruz? Kendini kadın ve erkek kategorileri haricinde ifade eden (trans, interseks, queer, cinsiyetsiz vs.) bireylerden toplanacak veriyi de ayrıştırma olanağı yaratabilir miyiz?
- Birincil ya da ikincil veri toplarken kullandığımız kay-

naklarda tek bir cinsiyetin yoğunlaşması söz konusu mu? Kullandığımız veri kaynaklarında cinsiyet dengesi sağlamamız mümkün mü?

- Araştırmaya katılan kadın ve erkekleri rahatsız veya huzursuz etmeyen, utandırmayan teknik ve araçları kullanıyor muyuz? Örneğin kadınlar belli konuları aileleri veya tanımadıkları insanların bulunduğu bir ortamda konuşamayabilirler ya da görüşme yapılacak zaman ve yer her zaman tüm katılımcılar için uygun olmayabilir. Kimi zaman da anadillerinden farklı bir dilde yapılan görüşme veya ankete katılmada özellikle kadınlar zorlanabilir ve kendilerini yeterince ifade edemeyebilirler.

1. Nicel Yöntemler: Birincil ya da ikincil verilerin istatistiksel analizini içerir. Veri; soru formları, deneyler ya da anketler benzeri yapılandırılmış araştırma araçları ile toplanır. Yukarıda bahsedilen genel sorulara ek olarak, aşağıdaki sorular nicel teknikler kullanan araştırmacıların toplumsal cinsiyet analizini çalışmaya dahil etmeleri için yararlı olabilir:

- [Bu soru, konusu toplumsal cinsiyete odaklananlar dışındaki tüm araştırmalar için geçerlidir] Araştırma örnekleminde cinsiyet dengesi var mı? Başka bir deyişle, örneklem, cinsiyet açısından yanlı bir sonuç çıkmasını önleyecek biçimde orantılı ya da eşit bir cinsiyet temsiline sahip mi?
- Anketteki sorular, araştırma konusunun toplumsal cinsiyet boyutlarını anlamamıza imkan verecek şekilde tasarlanabilir mi?
- Sorular ve araştırmacının dili cinsiyetçi, ayrımcı ve dışlayıcı varsayımlar taşıyor mu? Eğer böyle bir dil kullanmak, doğrudan cinsiyetçi, ayrımcı ve dışlayıcı değerleri ölçme amacı taşımıyorsa, bu dilden sakınmak için sorular nasıl yeniden formüle edilebilir?

- Anket soruları, yazılı materyal ve soru formları, eğitim seviyesi düşük veya okuma yazma becerileri düşük katılımcıları da düşünerek hazırlandı mı?
- Anketin yapıldığı dil, katılımcıların anadili dışındaki bir dilde ise, özellikle anadillerinin dışındaki bir dilde kendilerini ifade etme sorunu olan kişiler -çoğunlukla kadınlar- için özel önlemler düşünüldü mü?

2. Nitel Yöntemler: Mülakat, katılımcı gözlem, odak grup tartışması, metin/söylem analizi vb. yöntemler nitel yöntemlerdir.

- Araştırma örneklemini cinsiyet açısından farklılaşan deneyimleri temsil ediyor mu?
- Sorular ve görüşmenin yapısı toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve farklarını dikkate alıyor mu?
- Sorular, eğitim seviyesi düşük ve kendini ifade etmekte zorlanan katılımcılar için yeterince anlaşılır mı?
- Görüşme yeri ve zamanı seçiminde katılımcının özel koşulları dikkate alınıyor mu?
- Katılımcının kendi fikir, öneri ve anlatımlarına saygılı mı? Kendisini ifade etmesine fırsat tanıyor ve sabırlı davranıyor musunuz?
- [Odak grup tartışmalarında] Hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkileri ve cinsiyetler arası iktidar eşitsizliklerinin varlığına bağlı olarak, tek bir cinsiyet grubuna yönelik odak grup çalışması düzenleme ihtiyacı var mı?
- Evet ise, her bir grubun bileşimi yaş, sınıf, etnik köken, engellilik vb. farklı özelliklere göre çeşitlilik gösterecek şekilde oluşturulabilir mi?
- [Odak grup tartışmalarında] Kolaylaştırıcının toplumsal cinsiyet konusunda herhangi bir eğitimi ya da birikimi var mı? Odak grup tartışması esnasında, toplum-

sal cinsiyet ilişkileri, normları ve eşitsizliklerine özel olarak dikkat edilebilir mi?

- [Katılımcı gözlemede] Yerelde gündelik yaşama katılırken, toplumsal cinsiyet normları, rolleri ve ilişkileri ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler gözleme dahil ediliyor mu?
- [Metin/söylem analizinde] İncelemek üzere metin ve içerikler seçilirken, toplumsal cinsiyet açısından ele alınabilecek belgeler de dahil edilebilir mi?
- [Metin/söylem analizinde] Metinde kullanılan dil toplumsal cinsiyet açısından analiz edilebilir mi?

Karma Yöntemler: Bazı durumlarda, araştırmacılar hem nitel hem de nicel yöntemleri birlikte kullanmayı tercih eder. Bu durumlarda, yukarıda sıralanan soruların tümü üzerine düşünülmesi önerilmektedir.

Araştırmanın Yürütülmesi

e. Veri Toplama ve Veri Analizi:

- Veri toplama ve analizi süresince farklı cinsiyetlerden bireylerin yanıtları, deneyimleri, ihtiyaçları, sorunları veya iletişim veya ifade biçimleri arasında farklılık olup olmadığı gözlemlenebiliyor mu? Yani cinsiyetin bir değişken olarak araştırma nesnelерinin tepkileri, yanıtları, deneyimleri, tercihleri, yorumları, kullandıkları dil vs. üzerinde herhangi bir etkisi veya yansıması olup olmadığı gözlemlenebiliyor mu?
- Toplumsal cinsiyet ilişkileri, normları veya rollerinin araştırmada incelenen süreçler veya olgular üzerinde herhangi bir etkisi gözlemlenebiliyor mu?
- Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri toplanıyor mu?

- [Niceliksel verilerin analizinde], verinin tamamı cinsiyete göre ayrıştırılabilir mi? Tablolar ve grafiklerin tümünde cinsiyet kırılımı alınabilir mi?
- Araştırmalarınızda kadın ve erkekler açısından farklılaşan sonuç ve etkiler olabileceğini göz önünde bulundurun musunuz?

Raporlama ve Yaygınlaştırma

f. Raporlama:

Araştırma bulgularının raporlanma şekli, paydaşlara, hedef kitleye ve bulguların ne amaçla kullanılacağına bağlı olarak farklılaşabilir; tez, kitap, kitap bölümü, makale gibi yazılı biçimde ya da video, infografik, animasyon gibi görsel işitsel biçimde yayınlanabilir. Raporlama sürecini planlarken aşağıdaki sorular üzerine düşünülmesini öneririz:

- Raporla toplumsal cinsiyet ile ilişkili bulgulara ne ölçüde yer verilebilir? Toplumsal cinsiyet ile ilişkili bulgular, raporun tüm bölümlerinde ortak kesen bir tema olarak sunulabilir mi? Raporla özellikle toplumsal cinsiyetle ilişkili bulgulara odaklanan ayrı bir bölüm yer alabilir mi?
- Raporla tüm bulgular cinsiyete göre ayrıştırılmış olarak sunulabilir mi?
- [Raporla öneriler sunulacak ise,] bu önerilerin toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından, cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan bireyler ve kesimler açısından, cinsiyet eşitliği yönündeki mücadeleler ve çabalar açısından ne gibi sonuçları olabileceği hesaba katıldı mı?
- [Raporla öneriler sunulacak ise,] meselenin cinsiyet boyutuna ilişkin ne gibi öneriler sunulabilir?

Yaygınlaştırma:

İnsan hakları alanında araştırmalar yoluyla üretilen akademik bilginin gerek akademik çevrede gerek kamunun genelinde mümkün olduğunca çok yaygınlaştırılması insan hakları pratiklerinin iyileştirilmesi ve insan haklarının güçlendirilmesi yönündeki çabalara katkı sunmak açısından oldukça gereklidir. Araştırma sonuçlarının konferans, panel, seminer, toplantı gibi etkinliklerde sunulması; basın toplantısı veya basın duyurusu yoluyla basın mensupları ile paylaşılması; TV veya radyo programları, gazete yazıları veya röportajlar, blog, online platform veya sosyal medya gibi mecralardaki yazılar, videolar, animasyonlar, infografikler ve benzeri içerikler yoluyla daha geniş kitlelere iletilmesi gibi yöntemler yaygınlaştırma yöntemleri arasında sayılabilir. Araştırmanın hedeflerinin ne olduğu, paydaşların ve hedef kitlenin kimler olduğu hangi yöntemlerin seçileceğinde belirleyicidir. Örneğin, gençlerle ilgili bir araştırma yapıldığını düşünelim; gençler araştırmanın konusu olmaları sebebiyle araştırmanın temel paydaşları arasındadırlar. Araştırma sonuçlarını rapor şeklinde yayınlamanın yanı sıra, gençler açısından daha anlaşılır, erişilebilir ve ilgi çekici hale getirmek için infografik tasarlanıp sosyal medya aracılığı ile yaygınlaştırılabilir. Yaygınlaştırma sürecini planlarken aşağıdaki soruları sormak faydalı olabilir:

- Araştırma sonuçlarını yaygınlaştırmak üzere hazırlanan sunum, konuşma, yazı, makale, röportaj, video veya görsellerde toplumsal cinsiyet ile ilişkili bulgulara yer verilebilir mi?
- Araştırmanın özellikle toplumsal cinsiyet ile ilişkili bulgularına odaklanan bir sunum, konuşma, yazı, makale, görsel vb. bir içerik üretilebilir mi?
- Araştırma sonuçlarını yaygınlaştırmak üzere hazırlanan sunum, konuşma, yazı, makale, röportaj, video veya görsel vb. içeriklerde ve bu içeriklerde kullanılan dilde cinsiyetçi normları, değerleri, varsayımları yeniden üretmekten imtina ediliyor mu?

- Üretilen bilginin yaygınlaştırıldığı zamansal, mekansal ve siyasal bağlamda cinsiyetçi ve ayrımcı değerleri, politikaları veya uygulamaları meşrulaştırmak için araçsallaştırılma ihtimali var mı, varsa bu nasıl engellenebilir?
- Üretilen bilginin, yaygınlaştırıldığı zamansal, mekansal ve siyasal bağlamda cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadeleye ve cinsiyet eşitliği çabalarına katkı sunması mümkün olabilir mi, bu nasıl sağlanabilir?
- [Birden fazla üyesi olan araştırma ekiplerinde] araştırma sonuçlarını sunmak üzere araştırma ekibinden kimin, hangi konferansa, toplantıya veya etkinliğe katılacağı veya nerede konuşacağı belirlenirken dengeli ve eşitlikçi bir iş bölümü yapılabilir mi? Bu tür etkinliklerin araştırmacıların görünürlüğü, tanınırlığı ve prestijlerinin artması veya network kurma ve kariyer fırsatlarına erişimlerinin kolaylaşması gibi kazanımları olabileceği düşünülürse, farklı cinsiyetlerden araştırmacılar arasında eşitlikçi bir iş bölümü nasıl sağlanabilir?

Kaynakça

- Bunch, C.** (1990): Women's rights as human rights: Toward a re-vision of human rights. In *Hum. Rts. Q.* 12, p. 486.
- Callamard, A.** (1999): A methodology for gender-sensitive research: Amnesty International.
- Decataldo, A & Elisabetta, R.** (2016) Gender-sensitive data: the state of the art in Europe, *International Review of Sociology*, 26:3, 407-423.
- Leduc, B.** (2009.) Guidelines for gender sensitive research, November. Kathmandu: ICIMOD.
- United Nations.** (2006). The world's women 2005: progress in statistics. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, New York. Available from: http://unstats.un.org/unsd/Demographic/products/indwm/ww2005_pub/English/WW2005_text_complete_BW.pdf
- UNSD.** (2015). Gender statistics manual. Integrating a gender perspective into statistics. <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>.
- UN.** (2001). Gender and statistics briefing note: an introduction to mainstreaming. A gender perspective in statistics. New York: Office of the Special Adviser on Gender Issues Department of Economic and Social Affairs.

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Araştırma süreçleri ile ilgili olarak başvurabileceğiniz diğer kaynaklar:

<https://www.yellowwindow.com/genderinresearch>

<https://genderedinnovations.stanford.edu/>

http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/gendered_innovations.pdf

http://www.gender-net.eu/IMG/pdf/GENDER-NET_D3-11_Manuals_with_guidelines_on_the_integration_of_sex_and_gender_analysis_into_research_web_.pdf

http://garciaproject.eu/wp-content/uploads/2015/12/GARCIA_working_paper_6.pdf

<https://genderaveda.cz/wp-content/uploads/2017/10/gender-research-a-how-to-guide.pdf>

https://www.fwf.ac.at/fileadmin/files/Dokumente/Ueber_den_FWF/Gender_Mainstreaming/FIX_/how_to_make_research_gender_sensitive.pdf

https://www.fwf.ac.at/fileadmin/files/Dokumente/Ueber_den_FWF/Gender_Mainstreaming/FIX_/checklist_for_gender_in_research.pdf

**RAOUL
WALLENBERG
INSTITUTE**

OF HUMAN RIGHTS AND HUMANITARIAN LAW

RESEARCH
WORLDWIDE
ISTANBUL

